

др Тодор И. Подгорица,
ванредни професор Правног факултета у Краљуевцу

ЈЕЗИК И СТИЛ УСТАВА КНЕЖЕВИНЕ И КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ 1835 — 1903.

То што су уставни Кнежевине и Краљевине Србије по *језику и стилу* такви какви су, треба захвалити, пре свега, уставописцима, какви су били Димитрије Давидовић, Димитрије Матић, Јован Ристић, Глиша Гершић, Милован Миловановић, без обзира што понеки пут замисао ових посленика о уставном решењу појединих питања није прихватана. Реч је о свестрано образованим људима који су поред правне, поседовали и велику *језичку културу*. А ова последња обухвата не само *културу говора и писања*, него и *културу мишљења*: само јасне мисли могу имати јасан језички израз, док рогобатно изражавање открива збрку у мислима. Они су познавали светско искуство и страну књижевност о уставним питањима.

Сретењски и тзв. Турски устав, с обзиром на време кад су донети, не удовољавају строгим језичким и стилским захтевима. Писани су старим језиком који се одликује *варваризмима*, тј. употребом туђих речи (поред старословенских, одн. црквенословенских, у овом другом уставу су честе турске речи, *турцизми*, без обзира не њихово даље порекло — арапско, персијско итд) и туђим начином изражавања. У Сретењском уставу често се користи неодређени вид глагола — *инфинитив*, тамо где би, према нашој савременој граматици, требало употребљавати друге глаголске облике; среће се и (готово заборављена, а чини се, добра) употреба *енишва* уместо *акузатива*. У „Турском уставу“ пада у око употреба глаголских прилога — *ила олској прилоја садашњеј* и *ила олској прилоја прошлој*; овај други се понекад употребљава и у улози *обичној пригева*.

Успешно окончана Вукова језичка реформа довешће до тога да се и српски уставни почев од оног из 1869. пишу савременим српским језиком и правописом. Уколико у њима и има туђица — позајмљеница, то су оне стране речи које су по потреби, у недостатку одговарајућих српских речи, примљене и задржане.

Својства Устава уопште као, пре свега, највишег правног акта, али и као идеолошко-политичког и програмског документа, која, без сумње, утичу на језик и стил — начин изражавања, огледају се и у нашим уставима овог периода: *ајстпракћност*, *начелан прилаз* појединим установама и уобличавање њихове физиономије и *уојшћеност* њихових одредаба.

Често се из онога што је у уставима формулисано *expressis verbis* лако може закључити о ономе што, у вези с тим, није казано, ако се, дакле, како се обичним језиком каже, чита „између редова“. Има и примера да устав улази у детаље појединих питања, иако за тим нема потребе и то, строго узев, не спада у устав као највиши правни акт.

Овде треба поменути и празнине и нејасности у формулацијама извесних одредаба посматраних устава, које избијају на видело поготово довођењем у везу двеју или више њих и чији се смисао открива управо на тај начин, тј. систематским тумачењем.

Устави Кнежевине и Краљевине Србије у XIX и почетком XX века, у погледу језика и стила, у поређењу са савременим српским, покрајинским уставима и југословенским уставом (да не помињемо остале републичке уставе), далеко су испред. Прегледом њиховог текста види се да се раније јасније мислило и јасније писало. Ако се човек, сусревши се с овим уставима, не топи од миља, он се сигурно пријатно осећа. Текстови садржани у њима, углавном, претрајавају и надживљују своје време не само идејама, него и језиком и стилем, којима су оне изражене.

Иако се не чини да су добри уставни (добри и по језику и стилу) сами по себи неки чудотворни лек (панација), они могу допринети решавању проблема у друштву; поготово могу допринети да се не стварају нови (што не важи за рђаве уставе, рђаве и по језику и стилу).

Лоша, до краја непромишљена решења у уставу, исказана лошим — неадекватним језиком и стилем, тешко се исправљају и друштву могу нанети непоправљиву штету. Ваљана *законодавна стилистика* као нужан саставни део правне политике и, посебно, уставно-правне политике, као наука која се бави питањима правног и уставног стваралаштва, тј. питањима *de lege ferenda* и *de constitutione ferenda*, никако не би дозволила да се у уставу нађе исказ: *Покрајина — конститутивни елементи федерације* (федерализма).

Уставотворац мора унапред бити свестан начина на који ће бити тумачено његово дело, и какве ће последице оно изазвати у друштву.

Проучавање језика и стила српских устава у XIX и почетком XX века може деловати веома подстицајно на обраћање веће пажње језику и стилу будућег српског и будућег југословенског устава.